

ROMÂNIA ȘI POLITICA ORIENTALĂ A FRANȚEI ÎN TIMPUL DESFĂȘURĂRII PRIMULUI RĂZBOI BALCANIC

Nicu POHOAȚĂ*

Abstract: Romania and the French oriental politics during the First Balcanic War

The study examines the Romanian-French relations and Entente policy towards Romania during the First Balkan War. The author highlights the factors that formed the basis of the French-Romanian relations: the French-Russian alliance, the general interests of the Entente in South-Eastern Europe, relations between Romania and Bulgaria, Romania's relations with the Central Powers, public opinion in Romania, which showed sympathy for France, the pro-Entente orientation of Romanian politicians, the events during the "Balkan crisis" and others. Connecting its diplomatic actions with those of Russia, France proved to be a very active factor in influencing the political actions of the Romanian government, in accordance with the general interests of the Entente in South-Eastern Europe. The diplomatic steps taken in the Romanian capital were characterized by realism, but gradually highlighting a differentiated attitude from that of Russia toward the Romanian state.

Like the English diplomacy, which turned out to be less active in Bucharest, the French diplomacy understood that Romania's strategy in its Balkan policy was based on its links with the Central Powers, which is why it was deceived by the assurances given by the Romanian authorities regarding the exclusive existence of an independent foreign policy of the Romanian state, in the context of the "Balkan crisis." That is why both France and England expressed skepticism about the possibility of attracting Romania in the Entente and opposed its participation at the Peace Conference in London. Finally, France and England accepted Russia's attitude towards Romania, its interests being more significant in this geographical area compared to its Western partners. The geo-strategic position of Romania in particular was very important in case of war between Russia and Austria-Hungary, and it forced the Russian government to require perseverance in the policy of separation of Romania from the political orbit of the Central Powers and its attraction on the side of the Entente.

* Lector univ. dr., Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”, Facultatea de Arhivistică, București; președinte al Filialei București a Societății de Științe Istorice din România.

Keywords: *Spheres of influence, alliance, Balkan confederation, neutrality, independent foreign policy, status quo, geo-strategic position*

Politica orientală a Franței și relațiile sale cu România în timpul Primului Război Balcanic au fost determinate de alianța franco-rusă, dar și de interesele generale ale Antantei în Sud-Estul Europei, favorabile în general luptei de eliberare a popoarelor din această zonă geografică de sub dominație otomană. În acest context, evoluția relațiilor româno-bulgare avea să imprime nuanțe specifice atitudinii Franței față de România, având în vedere faptul că Bulgaria făcea parte din alianța statelor balcanice, realizată sub egida Rusiei, în timp ce România, în pofida unei politici oficiale independente și a îmbunătățirii relațiilor cu statele din cadrul Triplei Înțelegeri, gravita încă în sfera de influență a Puterilor Centrale. De aceea, caracterul relațiilor României cu Puterile Centrale reprezenta adevăratul barometru politic în funcție de care se elabora politica Franței față de România. Relațiile franco-române în timpul Primului Război Balcanic erau influențate totodată, în mod favorabil, de opinia publică din România, care manifesta multă simpatie pentru Franța, și de orientarea antantofilă a unor oameni politici români. În funcție de factorii enumerați, la care adăugăm desfășurarea evenimentelor în timpul „crizei balcanice”, vor evolua relațiile României cu Franța și în perioada următoare.

Franța a apreciat pozitiv atitudinea de neutralitate față de războiul balcanic adoptată de guvernul de la București. C. Blondel, ministrul Franței la București, informa pe R. Poincaré, ministrul de Externe al Franței, pe data de 23 octombrie 1912, că politica de neutralitate e susținută de majoritatea oamenilor politici români. Unii însă, printre care și Take Ionescu, se pronunțau pentru mobilizare, în momentul în care Bulgaria a atacat Turcia, pentru a-l determina pe regele Ferdinand să-și ia angajamente formale față de România. Regele Carol I, „*a cărui voință este preponderentă în materie de politică externă*”, nu pare dispus să asculte sfaturile celor care ar vrea să angajeze direct România în conflict. C. Blondel credea că regele Carol I nu va întreprinde nimic, dacă Marile Puteri reușesc să localizeze războiul în Balcani și dacă nici una dintre ele nu intervine în luptă¹.

Pe data de 28 octombrie 1912, M. Guillemin, delegatul Franței la Comisia Europeană a Dunării, informa pe R. Poincaré, în urma unei întrevederi cu regele Carol I, că suveranul român i-a dat asigurări că România nu a încheiat nici o convenție militară cu Turcia, în pofida solicitărilor acesteia, statul român conservându-și în întregime libertatea de acțiune. În același timp, regele Carol I a afirmat că România nu poate admite o creștere teritorială a Bulgariei, fără ca ea însăși să nu primească o compensație. regele era conștient de faptul că o mobilizare a armatei române, chiar parțială, ar avea grave repercursiuni în raporturile cu Marile Puteri, dar, totodată, ținea să precizeze că nu poate să pună în întregime

¹ *Documents diplomatiques français* (se va cita *D. D. F.*), Paris, 1932, 3e série, tome 4, p. 236-238.

interesele vitale ale țării în mâinile lor, câtă vreme aceștia nu știu încă dacă ele se vor putea pune de acord. În acest context, regele aprecia eforturile personale ale prim-ministrului francez R. Poincaré, care a întreprins „acțiunea cea mai utilă”, aceea de a menține contactele între Marile Puteri².

Pe data de 28 octombrie 1912, C. Blondel, informa pe R. Poincaré despre constituirea noului guvern român. Ministrul francez aprecia că soluția adoptată, prin includerea lui Take Ionescu în guvern, reprezenta garanția cea mai sigură asupra politicii externe pacifice pe care o va adopta România în contextul „crizei balcanice”³. Iar pe data de 31 octombrie 1912, C. Blondel informa că în timpul unei audiențe acordată de regele Carol I, acesta i-a declarat că la viitoarea Conferință europeană România își reclamă energic locul său⁴.

Este semnificativ faptul că, la inițiativa Franței, Marile Puteri s-au declarat de acord cu convocarea unei conferințe a ambasadorilor lor, împreună cu ai puterilor beligerante, la Londra, în scopul de a facilita rezolvarea crizei izbucnite în Balcani. În circulara trimisă ambasadorilor Franței la 1 noiembrie 1912, Raymond Poincaré prim-ministru al Franței a inclus printre participanți și România⁵. Această propunere era importantă și a întrunit adeziunea guvernanților români. Ea răspundea dorinței regelui Carol I, care voia să profite de această ocazie pentru a se manifesta ca un factor important în politica sud-est europeană. El va fi cu atât mai favorabil avansurilor guvernului francez, cu cât prietenia sa cu Austro-Ungaria se dovedea ineficace chiar și în problemele ce priveau raporturile României cu Bulgaria⁶.

Într-o convorbire din 2/15 noiembrie 1912 cu ministrul român la Paris, Al. Em. Lahovary, ministrul de Externe francez, R. Poincaré, declara că „*Marile Puteri n-au abdicat de la dreptul lor de a regla problemele Orientului, dar ele rămân fidele programului lor care consistă în împărțirea posesiunilor turcești din Europa, rezervând Peninsula Balcanică popoarelor balcanice*”⁷. În acest cadru, care reflecta de fapt, la acea dată, perspectiva de soluționare a „crizei balcanice” doar din partea Marilor Puteri din cadrul Triplei Înțelegeri, R. Poincaré se declara favorabil revendicărilor românești și afirma că, după cât știe, Rusia e favorabilă în aceeași măsură⁸.

Se pare că diplomația franceză, la fel ca și cea rusă, au sesizat, în noile împrejurări, contradicția profundă dintre România și Austro-Ungaria în politica lor balcanică și au căutat să exploateze această situație pentru atragerea României de partea Antantei. În condițiile în care menținerea *statu-quo*-ului balcanic era

² D.D.F., 3e série, tome 4, p. 263-266.

³ *Ibidem*, p. 270.

⁴ *Ibidem*, p. 314-315.

⁵ *Ibidem*, p. 302.

⁶ V. Vesa, *România și Franța la începutul secolului al XX-lea. 1900-1916*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1975, p. 35.

⁷ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (se va cita A.M.A.E.), Fond 21. Rapoarte politice de la Paris. Anii 1908-1913, vol. 74, p. 222.

⁸ *Ibidem*, p. 222.

imposibilă, ca un rezultat al operațiilor militare, guvernul român a solicitat Austro-Ungariei sprijinul pentru rectificarea graniței de sud-est. Așa cum se știe, în pofida unui sprijin diplomatic exprimat oficial, atitudinea Austro-Ungariei era însă ambiguă față de România, deoarece în perspectiva victoriei Serbiei ea s-a atașat cu toate puterile sale de ideea menținerii situației neschimbate în Balcani. Dimpotrivă, Rusia și Franța, convinse de acum că „*Balcanii trebuie să aparțină balcanicilor*”, sesizează această fisură în relațiile dintre România și Austro-Ungaria și consimt ca România să primească unele concesii teritoriale și să participe la conferință⁹.

La 3 noiembrie 1912, Blondel transmitea la Paris, printr-o telegramă, mulțumirile exprimate de guvernul român celui francez, în legătură cu poziția adoptată de Franța față de revendicările României¹⁰, în aceeași zi fiind primit într-o lungă audiență de către regele Carol I, care i-a făcut un expozeu asupra situației balcanice. Printre altele, regele Carol I i-a declarat că „*ambițiile bulgare sunt de altfel un pericol nu numai pentru noi, ci și pentru Rusia, care nu ar vedea fără neliniște o mare putere slavă în jurul Constantinopolului, care ar amenința-o într-o zi*”. Suveranul român adăuga că „*din acest punct de vedere, interesele noastre se apropie de cele ale Imperiului rus; vedeți că, asupra acestui punct, noi putem și ne vom putea înțelege*”¹¹.

Deoarece în întrevvedere pe care a avut-o cu regele Carol I, suveranul român făcuse aluzie la „*solicitările exterioare formulate în favoarea unei mobilizări a României*”, C. Blondel, frapat de aceasta, a obținut în aceeași zi o întrevvedere cu Titu Maiorescu, în vederea obținerii unei clarificări. În raportul trimis ministrului de Externe francez, în urma acestei întrevederi, C. Blondel relatează că primul-ministrul român i-a dezvăluit că asemenea presiuni au venit și din partea Germaniei, mai exact din partea lui Kiderlen-Wächter, care se mira cum de România nu a luat imediat măsuri împotriva Bulgariei, după ce aceasta a intrat în război. Titu Maiorescu a căutat să-l liniștească pe ministrul francez, calificând acest demers al Germaniei, de altfel neoficial, un „incident”, față de care el însuși „*paraissait quelque peu froissé*”. De altfel, spunea Maiorescu, însuși regele Carol I s-a arătat uimit, scoțând în evidență repercursiunile pe care o mobilizare, chiar parțială, a armatei române le-ar putea avea din partea Rusiei. Reiterând mulțumirile adresate guvernului francez față de poziția pe care a adoptat-o față de România, în contextul războiului balcanic, Titu Maiorescu își exprima speranța, în mod surprinzător, de altfel, de a putea discuta în curând „*chestiuni mai grave*” care țin de „*schimbări fericite în politica noastră generală* (s.n.)”¹². C. Blondel își încheia

⁹ N. Iorga, *Comment la Roumanie s'est détachée de la Triplice*, Bucarest, 1933, p. 17-19; I. Gheorghiu, *Relațiile dintre România și Austro-Ungaria în anii 1908-1914*, “Studii și articole de istorie”, 1968, nr. 11, p. 142-143; V. Vesa, *op. cit.*, p. 36.

¹⁰ *D.D.F.*, 3e série, tome 4, p. 340.

¹¹ *Ibidem*, p. 343-347.

¹² *Ibidem*, p. 347-348. Semnificativ este faptul că în colecția de documente franceze citată se face precizarea, la aparatul critic, că este vorba de reînnoirea tratatului secret dintre România și Austro-Ungaria, față de care guvernul român “*parait beaucoup hésité*”.

raportul cu observația că, de fapt, el nu este surprins, deoarece „*modificări au fost aduse politicii urmate de 30 de ani de România, în sensul unei înțelegeri mai strânse cu Rusia* (s.n.)”¹³.

Pe data de 6/19 noiembrie 1912, ministrul României la Paris, Al.Em. Lahovary, a avut o întrevedere cu M. Paléologue, directorul Afacerilor Politice din cadrul Ministerului de Externe al Franței, care i-a declarat că el consideră ca o necesitate absolută ocuparea Silistrei și nu înțelege de ce până acum România nu s-a adresat Marilor Puteri cu un memoriu asupra punctului de vedere român la care să se asocieze și Franța, întrucât, din lipsă de informații exacte, opinia publică franceză fusese ostilă la început revendicărilor românești. M. Paléologue a examinat chiar, în acest sens, împreună cu ministrul român, pe o hartă dintr-un atlas german, frontiera româno-bulgară. El și-a exprimat speranța că Bulgaria va avea bunăvoința de a sacrifica ceea ce i se cere și că guvernul francez va face tot ce este posibil pentru a ajuta România¹⁴.

De la Sofia, pe data de 7 noiembrie 1912, ministrul Franței în Bulgaria, Panafieu, transmitea prim-ministrului Poincaré informații provenite de la omologul rus Nekliudov, în conformitate cu care Bulgaria era dispusă să acorde României anumite satisfacții, pretențiile României nepărând să depășească concesiile pe care Bulgaria este dispusă să le facă. Pentru aceasta ar fi de preferat ca S. Danev, la întoarcerea sa de la Viena, să treacă prin București, pentru a angaja tratative directe cu guvernul român. Semnificativ ni se pare faptul că diplomatul francez a sesizat că „*la București există o anumită nemulțumire față de Austria*”, care n-a angajat tratative cu Marile Puteri decât relativ la propriile sale proiecte. „*Relațiile intime dintre cele două țări și analogia intereselor lor ar permite României să spere mai multă încredere*”. În aceste condiții, „*conversațiile directe între România și Bulgaria ar fi fără îndoială mai bine primite decât prin intermediul guvernului austro-ungar, care ar risca să trezească susceptibilitățile românilor*”¹⁵.

Pe data de 7/20 noiembrie 1912, în ziua în care se deschideau negocierile în vederea armistițiului pe frontul balcanic, ministrul român la Paris, Al. Em. Lahovary, a avut o întrevedere cu R. Poincaré, care i-a transmis că Bulgaria se opune foarte energic cedării Silistrei. Prim-ministrul francez l-a asigurat însă că Marile Puteri sunt cu certitudine favorabile României, în mod particular Franța și Rusia. Poincaré reiterează promisiunea de sprijin față de România, adăugând în plus că va conta pe complexitatea chestiunilor care vor fi dezbătute, pentru a găsi posibilități de presiune și compensații. De exemplu, considera Poincaré, Adrianopolul ar putea fi dat Bulgariei. Singurul mijloc de a proceda la o reglementare echitabilă și imparțială a chestiunilor multiple puse de dispariția Turciei europene, adăuga Poincaré, este supunerea tuturor acestora împreună discuției conferinței puterilor europene¹⁶.

¹³ *Ibidem*, p. 348.

¹⁴ A.M.A.E., Fond 21. Rapoarte politice de la Paris. Anii 1908-1913, vol. 74, p. 227-228.

¹⁵ *D.D.F.*, 3e série, tome 4, p. 390-391.

¹⁶ *Ibidem*, p. 233-234.

Dispozițiile foarte favorabile ale prim-ministrului francez, R. Poincaré, față de România au fost reiterate pe data de 9/22 noiembrie 1912. Acesta a adăugat în plus că atitudinea de neutralitate binevoitoare a României a permis Bulgariei și aliaților săi să ajungă la porțile Constantinopolului și că acest mare serviciu merită recompensat¹⁷.

În cursul unei întrevederi particulare cu Guillemin, delegatul Franței la Comisia Europeană a Dunării, Take Ionescu a făcut cunoscut, cu titlu strict confidențial, punctul său de vedere asupra politicii României față de Bulgaria. Conținutul discuțiilor a fost însă raportat Ministerului de Externe al Franței, iar R. Poincaré, având în vedere importanța acestui raport, cu precizarea păstrării confidențialității, l-a comunicat printr-o circulară, pe data de 18 noiembrie 1912, ambasadelor Franței de la Londra, Petersburg, Constantinopol, Berlin, Viena și Roma. Printre altele, Take Ionescu mărturisea diplomatului francez că, deși este în întregime de acord cu regele Carol I, totuși el consideră că a venit la putere cu o lună prea târziu. Take Ionescu ar fi vrut o înțelegere foarte netă cu Bulgaria înaintea războiului. Fără îndoială, el nu prevăzuse mai mult decât alții înfrângerea rapidă a Turciei, dar trebuia întrevăzută ca posibilă și ipoteza unei victorii a Bulgariei. Cererile României, rezonabile și moderate, ar fi obținut satisfacție fără dificultate înainte. Este adevărat că Bulgaria ar fi contat pe Rusia, dar „*Rusia ea însăși i-ar fi sfătuit pe bulgari să se înțeleagă cu noi, dacă noi am fi făcut cunoscut clar și fără întârziere cererile noastre încă de la început*”. Arătând preocuparea pentru a avea pe viitor relații bune cu Bulgaria, Take Ionescu făcea cunoscute totodată cererile României, cu care și regele Carol I este în întregime de acord: poziția strategică a Silistrei, cu un mic teritoriu de 10.000-12.000 km² în plus. Take Ionescu argumenta că „*această regiune trebuia să ne fie atribuită prin tratatul de la Berlin; ea nu este bulgară, nici geografic, nici etnografic, pentru că este locuită de turci; ea formează frontiera naturală și complet necesară a Dobrogei*”. Take Ionescu sublinia, de asemenea, că dacă în ultimul timp opinia românilor se arată mai calmă, aceasta se datorează promisiunilor care i-au fost făcute la Paris, Viena și mai ales la Petersburg asupra compensațiilor la care România are dreptul. Acestea nu constituie, în fond, o garanție absolută a menținerii păcii, în ceea ce privește România. Noi nu dorim să contestăm Bulgariei fructul victoriei sale, dar „*chiar intrarea aliaților în Constantinopol nu ar modifica dispozițiile noastre*”. Take Ionescu avertiza că „*ceea ce noi nu putem face este de a aștepta prea mult timp compensația la care noi credem că avem dreptul și pe care noi suntem decizi s-o obținem*”. „*Dacă Bulgaria ne refuză ceea ce noi n-am știut să obținem de la ei în momentul intrării în campanie, după victorie, continua diplomatul român, noi nu vom comite din nou greșeala de a aștepta, pentru a reînnoi cererea noastră, astfel încât ei să-și reconstituie armata lor, să-și restabilească finanțele, într-un cuvânt, ca ei să se poată pregăti lejer pentru un nou război*”¹⁸.

¹⁷ *Ibidem*, p. 229.

¹⁸ *Ibidem*, p. 495-496.

Pe data de 18 noiembrie 1912, C. Blondel, într-un raport către R. Poincaré, făcea o amplă prezentare a stării de spirit din România, în contextul „crizei balcanice”. Referindu-se la impresia produsă de declarația lui Sazonov în favoarea României, reprodusă și în presa românească, C. Blondel remarcă că aceasta „a determinat o mișcare de opinie din cele mai favorabile Rusiei”. **“Chiar în sânul Consiliului de Miniștri se întrevede eventualitatea unei schimbări radicale în politica externă a României (s.n.)”**. Blondel relatează că unul dintre membrii cabinetului a mers până la a declara că, dacă Rusia ar da României un gaj, oricât de mic, al dorinței sale sincere de a se uni foarte strâns cu ea, el ar provoca o criză ministerială pe această chestiune, cu scopul **„de a obliga pe rege, dacă el nu ar consimți de bunăvoie, să se pronunțe asupra oportunității unei alianțe ruso-române (s.n.)”**. Blondel avertiza că ocazia este **„dintre cele mai propice pentru a detașa România de o politică față de care ea începe să se simtă în pericol (s.n.)”**. **Victoria Bulgariei i-a făcut să reflecteze pe români asupra situației în care ei se vor găsi, între Rusia și Bulgaria, devenită puternică, atunci când la frontiera lor occidentală pot să conteze puțin pe amiciția Austro-Ungariei. Regretelor de a nu fi ascultat sfaturile celor care ar fi vrut să vadă România intrată în Confederația balcanică se adaugă astăzi teama de a fi încercuită prin această Confederație unită cu Rusia”**.

Deși arată că omologul său rus de la București consideră, la fel, momentul ca fiind oportun, Blondel nu știe dacă și guvernul rus **„se va decide să facă acest pas decisiv”**. **„Dacă guvernul rus nu știe să profite de dispozițiile actuale pe care le întâlnește în România și în guvernul român, el va lăsa din nou câmp liber de acțiune Austriei”**.

Blondel era conștient de faptul că atitudinea Austro-Ungariei față de România în timpul „crizei balcanice” a produs în opinia publică românească o accentuare a curentului defavorabil alianței României cu Puterile Centrale, afirmându-se dorința de a se apropia de Tripla Înțelegere. Făcând cunoscută guvernului francez starea de spirit din România, Blondel insistă asupra ocaziei ce se oferea pentru detașarea României de Tripla Alianță, deoarece – sublinia el – **„ar fi inutil să repet că poporul român, în marea sa majoritate, nu este favorabil unei înțelegeri cu Austro-Ungaria; el a acceptat această politică, explicabilă poate acum 30 de ani, dar astăzi va fi fericit s-o abandoneze (s.n.)”**. În acest sens adăuga: **„Românii își întorc în mod vădit privirile spre frații latini din Franța; ei s-ar întoarce către aliații noștri, dacă ei ar fi puțin încurajați de aceștia și de noi. Noi avem cel mai mare interes în această parte a Europei, a cărei hartă va fi în viitor remaniată, de a putea conta pe prietenia și concursul unui popor al cărui sprijin nu este de neglijat, care iubește Franța mai mult ca pe orice națiune (s.n.) și care ne reproșează că răspundem cu indiferență mărturiilor de simpatie pe care nu pregetă a ni le oferi”**. Blondel era convins că **„o acțiune comună a Rusiei și Franței, pentru a antrena în orbita lor poporul român, este încă posibilă în circumstanțele actuale (s.n.)”**, iar **„această apropiere este dorită de oamenii politici ai actualei puteri; o vom putea realiza cu concursul lor”**¹⁹.

¹⁹ Ibidem, p. 497-499.

Semnificativ este faptul că reprezentanții diplomați ai Puterilor Centrale la București au sesizat posibilitatea unei schimbări fundamentale în orientarea politicii externe românești și căutau să contracareze această alternativă. Rapoartele contelui Fürstenberg din luna noiembrie a anului 1912 sunt alarmante, ministrul Austro-Ungariei la București subliniind că situația creată favoriza încercările Rusiei și Franței de a îndepărta România de Tripla Alianță. În raportul din 14 noiembrie 1912 către Berchtold, Fürstenberg scria: „*Astăzi nu este prea târziu și multe s-ar mai putea îndrepta. Pe lealitatea factorilor care au de spus un cuvânt în țară se poate conta fără rezervă, dar nu trebuie să se ceară ceea ce nu este posibil să se obțină [...] Dacă astăzi Rusia [...] ar asigura României perspectivele unei măririi teritoriale dincolo de Carpați sau măcar una în Dobrogea [...], unei astfel de tentații nu ar putea să reziste nici un politician din țară (s.n.). Pentru moment, libertatea de mișcare este îngăduită prin tratatul nostru, dar acesta se va dovedi rezistent la orice încercare numai dacă ambii contractanți vor trage foloase materiale de pe urma lui, altfel el nu va rămâne decât o literă moartă. [...] Situația a devenit de așa natură, încât România pare să fie la o cotitură a politicii sale externe (s.n.) și ar fi bine dacă monarhia ar arăta aliatului său în acest moment critic calea de urmare*”²⁰. În consecință, prințul Fürstenberg a cerut cu insistență superiorilor săi de la Viena de a declara public că nu-și vor da consimțământul asupra unei reglementări definitive a „chestiunii balcanice” dacă nu este satisfăcut și punctul de vedere al guvernului de la București²¹.

Ofensiva diplomatică franceză a continuat, în ritm susținut, ca și cea rusă de altfel, în a doua jumătate a lunii noiembrie, în pofida acțiunilor austro-germane care vizau contracararea acesteia, obiectivul clar al diplomaților franceză și rusă fiind îndepărtarea României din sfera de influență a Puterilor Centrale și atragerea acesteia de partea Triplei Înțelegeri. Noul atașat militar francez la București, în raportul său din 27 noiembrie 1912, arăta că nu ar fi deloc inutil să se găsească un teren de înțelegere amicală între slavi și români, pentru a-i detașa pe aceștia din urmă din clientela austriacă, ceea ce ar avea o importanță considerabilă ca punct de sprijin în cazul unui conflict european²².

C. Blondel, ministrul Franței la București, a realizat în acest scop o serie de contacte cu personalități politice influente, precum I.I.C. Brătianu și Take Ionescu, cunoscute pentru pozițiile lor antantofile²³. Din discuțiile avute se degajă scepticismul acestora cu privire la avantajele politicii de alianță a României cu Austro-Ungaria, subliniindu-se în schimb sprijinul pe care l-ar putea primi de la Rusia²⁴. Deoarece poziția lui Take Ionescu, exprimată cu altă ocazie, a fost expusă

²⁰ *Osterreich-Ungarns Aussenpolitik von der Bosnischen Krise 1908 bis zum Kriegsausbruch 1914*, Viena și Leipzig, 1930, vol. IV, doc. 4418, p. 871.

²¹ Vezi și Gh.N. Căzan, Ș. Rădulescu-Zoner, *România și Tripla Alianță (1878-1914)*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979, p. 329.

²² Apud V. Vesa, *op. cit.*, p. 36.

²³ Vezi *D.D.F.*, 3e série, tome IV, nr. 599 și 608.

²⁴ V. Vesa, *op. cit.*, p. 37.

mai sus, se cuvine să insistăm în cele ce urmează asupra poziției exprimate de I.I.C. Brătianu în cadrul întrevederii pe care acesta a avut-o cu C. Blondel pe data de 30 noiembrie 1912. Conținutul discuțiilor a făcut obiectul unui amplu raport trimis lui R. Poincaré, ministru al Afacerilor Externe al Franței²⁵, fiind deosebit de edificator asupra faptului că președintele Partidului Liberal, în opoziție, dorea o schimbare a orientării politicii externe a României. „Știi, spunea Brătianu, că în timpul ultimului meu minister am depus eforturi pentru a ameliora relațiile noastre cu Rusia și că nu am neglijat nici o ocazie de a crea între cele două țări o atmosferă de încredere reciprocă. Domnul Giers, de altfel, mi-a facilitat această sarcină și am întâlnit la el întreaga bunăvoință pusă în serviciul intențiilor mele”²⁶. „Noi simțim foarte bine – spunea Brătianu, referindu-se la „criza balcanică” – că noi nu vom mai putea rămâne neutri, cu grija de a fi neglijăți, și că noi trebuie să luăm poziție în timp ce, în urma războiului, harta Europei orientale va fi modificată”²⁷. Arătând că „interesul nostru a fost de a nu rămâne complet în afara Uniunii balcanice”, Brătianu nu ascundea lui Blondel pericolul panslavismului care decurgea din politica balcanică a Rusiei: „Dacă Rusia ne-ar da, sub o formă acceptabilă, gajurile bunei sale voințe, dacă mai ales noi vom putea să fim siguri că activitatea sa actuală nu este preludiul unei acțiuni panslaviste, periculoase pentru oricine nu ar fi slav în jurul ei, noi vom fi mai dispuși să primim avansurile sale”²⁸. „Nu trebuie să pierdem din vedere, afirma Brătianu, că există în Rusia două curente de opinie animate de dispoziții diferite: Rusia oficială este net pacifică, îmi spuneți; ea ține astăzi în frâu elementele turbulente pentru care slavismul este o dogmă; dar sunteți sigur că aceste elemente nu vor antrena într-o zi guvernul să ia măsuri care îi repugnă în prezent?”²⁹.

În același timp, Brătianu ținea să adauge: „... eu înțeleg foarte bine avantajele pe care din punct de vedere economic și chiar teritorial noi le vom avea prin apropierea de Rusia și de statele balcanice, de voi [Franța – n.n.] și de Tripla Înțelegere (s.n.). Noi nu vom conta pe prietenia maghiarilor [...]; va veni ziua în care edificiul austro-ungar se va prăbuși și în care elementele dispartite din care se compune își vor împlini aspirațiile lor; pentru această zi, noi va trebui să fim gata să primim, fără ca cineva să se poată opune, pe frații noștri din Transilvania, iar sprijinul Rusiei poate să servească proiectelor noastre (s.n.)”³⁰.

Brătianu era conștient de faptul că acestea sunt proiecte „a căror realizare este încă foarte îndepărtată și, pentru moment, noi trebuie să ne gândim la eventualități mai apropiate. O înțelegere cordială cu Bulgaria este una din primele care se întrevăd”, iar, în această privință, „ajutorul pe care consimte să ni-l dea Rusia și pe care este favorabilă să-l conserve este prețios, evident”³¹.

²⁵ D.D.F., 3e série, tome IV, p. 618-621.

²⁶ *Ibidem*, p. 619.

²⁷ *Ibidem*, p. 619.

²⁸ *Ibidem*, p. 619.

²⁹ *Ibidem*, p. 620.

³⁰ *Ibidem*, p. 620.

³¹ *Ibidem*, p. 620.

I.I.C. Brătianu, realist, releva în același timp lui Blondel importanța pe care o are regele Carol I în schimbarea radicală a orientării politicii externe a României: „[...] repet, fiind date dispozițiile regelui, care va ezita mult timp înainte de a schimba radical linia politicii externe pe care el a urmat-o de aproape 35 de ani, este necesar, este indispensabil ca Rusia să ne ofere mijlocul de a influența, la timp, într-o manieră decisivă, spiritul Suveranului (s.n.)”³².

La rândul său, Blondel arăta că o strângere a relațiilor României cu Rusia va avea drept consecință o apropiere mai strânsă a relațiilor României cu Franța. În acest sens, Blondel dădea asigurări că „guvernul Republicii nu are decât simpatii pentru guvernul și poporul român, că el a furnizat deja această probă în cursul evenimentelor actuale și că nimic din ceea ce ar putea duce la o apropiere de Rusia nu ne-ar lăsa indiferenți (s.n.)”³³.

Interesant de remarcat este faptul că Blondel miza pe importanța pe care opinia publică din România o poate exercita asupra deciziei reorientării politicii externe a țării: „Oamenii politici, scria Blondel, care au făcut parte din diverse ministere în acești ultimi ani și care au lăsat în mod voit regelui grija dirijării politicii externe, se preocupă astăzi, mai mult decât o făcuseră până acum, de situația pe care evenimentele balcanice o pregătesc României și, prin ziarele lor, prin reuniunile pe care le organizează, lasă să se înțeleagă că națiunea trebuie să fie de acum înainte consultată atunci când este vorba să se decidă asupra orientării politice internaționale (s.n.). Cele două curente care se manifestă, unul în favoarea unei alianțe cu Austro-Ungaria, altul în favoarea unei apropieri de Rusia, se conturează din ce în ce mai net și nu va întârzia momentul în care această chestiune, public pusă, va trebui să fie abordată franc și tranșată definitiv”³⁴.

Dincolo însă de pozițiile exprimate de unii lideri politici și de curente de idei care se manifestau în cadrul opiniei publice, esențială era pentru statele care formau Tripla Înțelegere poziția regelui Carol I și a guvernului. Dacă la nivelul guvernului existau, așa cum am văzut, unele deosebiri de poziții privind orientarea politicii externe, regele Carol I și prim-ministrul Titu Maiorescu continuau să se sprijine în domeniul „politicii balcanice” cu precădere pe Austro-Ungaria și Germania. Această orientare, care implica și afirmarea oficială a unor puncte de vedere favorabile Puterilor Centrale în problemele balcanice, în contradicție cu cele ale statelor din cadrul Triplei Înțelegeri, determina o anumită neîncredere a acestora din urmă în posibilitatea atragerii României și, prin urmare, o diminuare a sprijinului pe care fuseseră dispuse să-l acorde în problema diferendului cu Bulgaria.

În aceste condiții, atât Anglia, cât și Franța s-au opus admiterii României la conferința ambasadurilor, pe motivul că nici statele beligerante nu participă, în urma opoziției Germaniei și Austro-Ungariei. Deși politica moderată a României, dorința sa de a contribui la localizarea războiului au fost apreciate de guvernul

³² *Ibidem*, p. 620.

³³ *Ibidem*, p. 621.

³⁴ *Ibidem*, p. 618.

englez, care era și el interesat de protejarea Strâmtoarelor și de a evita o catastrofă militară a Turciei³⁵, într-o convorbire cu ambasadorul austriac Mensdorff, în care a fost dezbătută și propunerea participării României la Conferință, Ed. Grey, șeful diplomației britanice, a afirmat că, dacă va fi nevoie, ar fi mai bine ca România să fie consultată într-o altă etapă a negocierilor. „*Ar fi mai bine – aprecia Grey – să se înceapă numai cu ambasadorii statelor semnatare ale tratatului de la Berlin. Albania va fi probabil una din primele chestiuni ce va fi discutată și ar fi mai bine să se depășească această problemă înainte ca reprezentantul român să fie prezent*”³⁶. De reținut este și declarația lui Mensdorff că guvernul austriac nu face din admiterea României o condiție absolută³⁷.

La Paris, R. Poincaré se opunea și el participării României, deoarece presupunea că aceasta va susține punctul de vedere austriac în ceea ce privește Albania³⁸. Într-o telegramă adresată, pe data de 7 decembrie 1912, ambasadorului Franței la Londra, Paul Cambon, R. Poincaré afirma: „*În ceea ce privește România, noi ne-am gândit totdeauna că ea va trebui să fie reprezentată într-o conferință generală, dar într-o reuniune la care statele balcanice nu vor participa, prezența sa ar fi dificil explicabilă*”³⁹. În continuare, Poincaré ținea să adauge, pentru informarea personală a ambasadorului francez: „*Aș vrea să știți că România are intenția de a sprijini punctul de vedere al Austriei asupra frontierelor Albaniei și de a cere ca kuțo-vlahii să fie pe cât posibil incluși în Albania și nu în Serbia, Grecia sau Bulgaria. Ea ar lua deci partea Austriei contra statelor balcanice și contra Rusiei. Cred că ar fi bine să-i spunem, fără a o leza, că ea nu poate să participe la o reuniune care nu ar cuprinde decât ambasadorii și din care ar fi excluse statele balcanice*”⁴⁰.

Nemulțumit de politica externă a României, care era strâns legată de cea a Puterilor Centrale, Poincaré nega faptul că Franța duce o politică care vizează atragerea României de partea Triplei Înțelegeri, atitudine clar exprimată în urma lecturării unui raport trimis de C. Blondel, ambasadorul Franței la București, pe data de 10 decembrie 1912. Respectivul raport⁴¹ informa pe R. Poincaré despre campania de presă lansată de „Bukarester Tagblatt” în favoarea Puterilor Centrale, cu scopul de a combate „*intrigile franceze pentru atragerea României în sânul Triplei Înțelegeri*”. C. Blondel exemplifica această campanie printr-un extras dintr-un articol în care se arăta că nu numai presa oficială franceză sprijină demersurile

³⁵ Arhivele Naționale Istorice Centrale (se va cita A.N.I.C.), Microfilme Anglia, rola 253, F.O. 371/1742, f. 106V; Barclay, Raportul anual pe 1912.

³⁶ *British Documents on the Origins of the War. 1898-1914*, vol. IX, London, 1929, p. 270. Grey către Cartwright, 9 decembrie 1912.

³⁷ *Ibidem*, p. 270.

³⁸ R. Poincaré, *Au service de France, Neuf années de souvenirs*, tome II. *Les Balkans en feu 1912*, Paris, 1928, p. 380.

³⁹ *D.D.F.*, 3e série, tome V, p. 24.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 24.

⁴¹ A.N.I.C., Microfilme Franța, rola 25, vol. VI, c. 566; vezi și *D.D.F.*, 3e série, tome V, p. 54.

oamenilor de stat români care caută să îndepărteze România de Tripla Alianță, ci chiar R. Poincaré însuși a arătat, în plenul Consiliului de Miniștri al Franței, „*inconvenientele grave care ar rezulta pentru România dintr-o politică prea exclusiv germană*”. Ce-i drept, aceste demersuri ale unor oameni politici români erau reale și „Bukarester Tagblatt” exemplifica printr-un articol publicat în „Matin” de un vechi senator român, Boldur-Epureanu, care desfășura în Franța o activă campanie în vederea unei apropieri strânse a României de Rusia și Franța, “*singura politică capabilă de a reuni Transilvania și Bucovina cu Regatul României* (s.n.)”. R. Poincaré ținea însă să dezmință că ar fi avut o asemenea inițiativă în cadrul Consiliului de Miniștri. De aceea a adnotat pe raportul primit de la Blondel următorul text: „*Această afirmație este absurdă și niciodată n-a fost spusă. Va trebui să i se spună domnului Blondel că, dacă el crede că este necesar, să declare că niciodată noi nu ne-am preocupat în Consiliu de avantajele și inconvenientele pe care le poate avea România urmând o politică sau alta* (s.n.)”.

Dacă această problemă nu a fost discutată într-o ședință a Consiliului de Miniștri, nu înseamnă însă că diplomația franceză era indiferentă față de politica României. Pe baza informațiilor primite de la atașatii militari francezi de la Viena și București, Hallier și, respectiv, Pichon, ambasadorul Franței la Petersburg, Georges Louis, informa pe prim-ministrul Franței, la data de 12 decembrie 1912, asupra faptului că „*Austro-Ungaria și România au în vedere o politică de intimidare contra Serbiei și eventual contra Rusiei*”⁴².

Diplomația franceză a urmărit cu mare atenție implicațiile pe care le-ar putea avea vizita Marelui Duce Nicolae Mihailovici în România. C. Blondel, ministrul Franței la București, chiar a doua zi după plecarea oaspetelui rus din București, pe data de 13 decembrie 1912, expedia la Paris un raport în care prezenta toate detaliile vizitei⁴³, iar pe data de 14 decembrie 1912 un nou raport⁴⁴ în care își propunea să analizeze semnificațiile politice ale acesteia. În pofida atmosferei cordiale în care s-a desfășurat vizita Marelui Duce, diplomatul francez se arăta sceptic în privința unei posibile reorientări a politicii externe a României. Astfel, Blondel, referindu-se la textul alocuțiunii rostite de regele Carol I cu prilejul primirii bastonului de mareșal al armatei ruse, text care fusese de altfel trimis la Paris pe data de 13 decembrie 1912, alături de raportul mai sus amintit, releva faptul că el nu împărtășește “*sentimentul celor care vor să vadă în cuvintele regelui mai mult decât conțin ele în realitate*”. Diplomatul francez arăta că regele Carol I nu se putea sustrage obligației de a mulțumi călduros țarului pentru înalta distincție acordată și de a rosti un toast în cinstea armatei ruse. Dar, deși regele Carol I a evocat colaborarea armatelor rusă și română în 1877, nu a făcut „*nici cea mai mică aluzie la o apropiere între cele două țări, cu toate că țarul în scrisoarea autografă*

⁴² A.N.I.C., Microfilme Franța, rola 25, vol. VI, c. 567-568. Aceste informații au fost transmise, datorită importanței lor, de către R. Poincaré tuturor ambasadelor Franței din capitalele Marilor Puteri și din țările balcanice. Vezi *D.D.F.*, 3e série, tome V, p. 79-80.

⁴³ A.N.I.C., Microfilme Franța, rola 25, c. 865-866; vezi și *D.D.F.*, 3e série, tome V, p. 71-72.

⁴⁴ A.N.I.C., Microfilme Franța, rola 25, c. 874-876; vezi și *D.D.F.*, 3e série, tome V, p. 79-80.

pe care i-a adus-o Marele Duce amintea amicitia care îi unea pe cei doi suverani și care trebuia «să servească la întărirea legăturilor de fraternitate între cele două națiuni» (s.n.)”. Blondel ținea să precizeze: *„Preocuparea constantă a Regelui a fost de a evita orice declarație publică care ar putea să fie interpretată ca o concesie făcută partidului care dorește o apropiere de Rusia (s.n.)*”. În ceea ce privește problema atitudinii pe care ar urma să o adopte România în cazul generalizării conflictului balcanic, Marele Duce a primit un răspuns nesatisfăcător, din punctul de vedere al diplomației ruse. Blondel menționa, în acest sens, că *„Marele Duce a găsit pe Rege animat de dorința menținerii păcii, dar el n-a putut obține o declarație formală asupra atitudinii României în cazul unui conflict general (s.n.)*”. Blondel menționează că deoarece, în cursul discuțiilor cu Marele Duce, Regele *„prefera să se țină de generalități”*, oaspetele rus a ținut să abordeze tranșant două probleme esențiale în respectivul context internațional: atitudinea României față de Rusia și caracterul relațiilor dintre România și Austro-Ungaria. Conținutul discuțiilor, relatat de Blondel, este relevant pentru identificarea orientării politicii externe promovate de către regele Carol I, în pofida tactului diplomatic de netăgăduit manifestat de suveranul român:

„– Ce trebuie să raportez Suveranului meu, a întrebat (Marele Duce – n.n.), după ce eu voi îndeplini misiunea care mi-a încredințat-o? Pot să-l asigur complet asupra dispozițiilor amicale ale României?

– Fără îndoială, a răspuns Regele.

– În același timp, a reluat Marele Duce, vizita recentă a generalului Conrad de Hoetzendorf a determinat în Rusia o așa de vie emoție; nu este exclus ca ea să fie indiciul unei tentative a Austriei pentru a vă antrena alături de ea într-o acțiune militară?

La această întrebare precisă Regele a răspuns: *«Nimic nou n-a rezultat în urma demersului generalului, vă dau cuvântul meu de onoare»*”.

Blondel vedea în acest răspuns, *„mai mult evaziv”*, *„proba că Regele continuă să rămână fidel angajamentelor personale pe care le-a putut contracta vis-à-vis de împăratul Franz-Joseph (s.n.), dar că el ezită să ia începând de astăzi poziție (în favoarea unei politici alături de Austro-Ungaria – n.n.), în pofida eforturilor pe care guvernul austriac le-a făcut prin intermediul generalului Hoetzendorf și care urmau celor întreprinse de colegul meu austriac”*.

Blondel găsea atitudinea Regelui ca fiind ezitantă și, conform unor surse foarte confidentiale, explica acest fapt prin opoziția pe care o întâmpina suveranul român în chiar sânul Consiliului de Miniștri în ceea ce privește continuarea politicii externe românești alături de Austro-Ungaria. În acest sens, Blondel relatează conținutul unor discuții care au avut loc în cadrul Consiliului de Miniștri, la care a participat și regele Carol I. Blondel lasă să se înțeleagă că respectivele discuții au fost determinate de insistențele cu care prințul Fürstenberg l-a întrebat pe Rege asupra atitudinii României în cazul generalizării conflictului balcanic. Diplomatul francez relatează că, în acest context, *„mai mulți miniștrii s-au pronunțat în favoarea unei declarații de neutralitate absolută”*. Regele, susținut de prințul

moștenitor, care asista în mod excepțional la ședință, afirma, în mod contrar, că „România nu trebuie să rămână neutră” și înclina „cătrefe o cooperare militară cu Austro-Ungaria contra Serbiei (s.n.)”, deși suveranul român era conștient că aceasta ar putea antrena România într-un război contra Rusiei. Blondel relatează că „discuția a fost una dintre cele mai animate și nu s-a terminat decât sub amenințarea pe care a făcut-o unul din miniștri, dacă nu mai mulți, de a-și da demisiile lor, dacă opinia Regelui ar prevala. De aceea, nici o hotărâre definitivă nu a fost luată și s-a convenit de a se evita orice răspuns decisiv, dacă ministrul austriac ar fi reluat demersul său”.

Blondel concluziona: „Regele, așa cum de atâtea ori mi-am exprimat părerea, rămâne încă fidel politicii sale personale (s.n.)”. Sintetizând eforturile pe care le-a făcut diplomația franco-rusă pentru desprinderea României de Puterile Centrale și atragerea acesteia de partea Triplei Înțelegeri, Blondel compara situația României „cu aceea a unei fortărețe asediate care se menține încă, deși oamenii care o apără sunt în mâinile asediatorilor (s.n.)”. Blondel era convins că în România “cauza neutralității, dacă nu cea a unei alianțe cu Rusia, face progrese, câștigă teren până în mediile cele mai influente, dar nu a raportat încă o victorie asupra spiritului Regelui (s.n.)”.

Astfel că în preajma convocării Conferinței de la Londra s-a ajuns la o schimbare semnificativă de atitudine a statelor din cadrul Triplei Înțelegeri față de România, în sens negativ, care se va prelungi, de altfel, pe întreaga perioadă de desfășurare a acesteia.

În concluzie, apreciem că Franța, concertându-și acțiunile diplomatice cu cele ale Rusiei, s-a dovedit a fi un factor deosebit de activ în a influența acțiunile politice ale guvernului român, în concordanță cu interesele generale ale Antantei în Sud-Estul Europei. Demersurile sale diplomatice întreprinse în capitala României s-au caracterizat prin realism, punând în evidență însă treptat o atitudine diferențiată de cea a Rusiei față de statul român. Ca și diplomația engleză, care s-a dovedit însă a fi mai puțin activă la București, diplomația franceză a înțeles că strategia României în politica sa balcanică este bazată pe legăturile sale cu Puterile Centrale, motiv pentru care nu s-a lăsat înșelată de asigurările date de autoritățile românești privind existența în exclusivitate a unei politici externe independente a statului român, în contextul „crizei balcanice”. Este motivul pentru care, atât Franța, cât și Anglia au manifestat scepticism privind posibilitatea atragerii României de partea Antantei și s-au opus participării sale la Conferința de pace de la Londra. În cele din urmă, Franța și Anglia au acceptat atitudinea Rusiei față de România, interesele acesteia fiind mai pregnante în această zonă geografică, comparativ cu ale partenerelor sale occidentale. În mod deosebit, poziția geo-strategică a României, foarte importantă în cazul unui război dintre Rusia și Austro-Ungaria, obliga guvernul rus la perseverență în politica sa de desprindere a României din orbita politică a Puterilor Centrale și de apropiere a sa de Antanta.